

KORMÁNYKÉPES ELLENZÉK.

Ha parlamenti pártviszonyainkat analizáljuk, első pillanatra felötlő a kormánypárt kétharmadot meghaladó többsége, mely ellen a kormánybuktatás reményével az ellenzéki pártok mostani állapotukban még ad hoc szövetkezés esetén sem igen léphetnek fel. Pedig az ellenzéknek nemcsak az alkotmányos ellenőrzés, nemcsak passzív szerep a feladata, mire nálunk a kiegyezés óta kárhoytatva van (s melybe úgy beletanult, hogy nem is igen kíván magának mást), hanem igenis a kormány és ezzel a rendszer s megfordítva a rendszer és ezzel a kormánybuktatás is. Nem örökös obstrukciókkal és nem oly kérdésekben, melyek az állam mindennapi életéhez szükséges eszközök megadását jelentik, hanem igenis elvi kérdésekben, épen azon elvi kérdésekben, melyek a pártokat egymástól elválasztják. De viszont ezen elvi kérdéseknek is olyanoknak kell lenniök, hogy a kormányválság esetén azok tényleges rendszerváltozást jelentsenek s a kormányzat rendes eszközeivel mégis megvalósíthatók legyenek.

A pártokat elvi jelentőségű kérdéseknek kell egymástól elválasztania. Ha egy párt elvi alapon tömörül, ez azt jelenti, hogy bizonyos politikai meggyőződéseket helyeseknek, a haza javát, a nemzet üdvét előmozdítóaknak vél s a másik párt elveit — bár azok jóhiszeműségéről meg lehet (sőt meg is kell, hogy legyen) győződve — károsaknak, vagy legalább is olyanoknak tartja, melyek az ország boldogulását nem mozdítják elő. Ilyen kérdésekben, világos, a párt törekvésének oda kell irányulnia, hogy a másik, a kormányon lévő párttól javasolt elvek meg ne valósuljanak s azok helyett, a kormány megbuktatása árán is

és saját pártjának a kormányhatalomra való juttatásával, felelőssége teljes tudatával, saját elvei érvényesüljenek. A mely párt ezt nem akarja komolyan és ezen eszközök árán, az logikai és erkölcsi ellenmondásba keveredik önmagával. Minden ellenzéki pártnak első kötelessége magát oly bázisra állítani, hogy a kormánybuktatás lehetősége esetén a kormány gyepelőit tényleg kezébe is vehesse, programját megvalósíthassa, különben ennek a pártnak a parlamenti szerepe, maga az egész parlamentarizmus csonka marad. A mely ellenzéki párt erre nem törekszik, az nem is kormányképes ellenzék.

Ezekről elmélkedve, két felöltő és fő fontosságú jelenség üti meg szemünket a jelen országgyűlésben, melyek egymással szoros összefüggésben vannak; egymásnak kölcsönösen mint okai és okozói szerepelnek: 1. hogy nálunk hiányzik az ezen értelemben kormány képes ellenzék; 2. hogy hiányzik a kormányon lévő pártnak a homogenitása.

E kettő mellett azon jelenség, hogy néhány képviselő határozott nemzetiségi programmal foglal helyet a házban, egyelőre csekély fontossággal bír. Nem is vesszük ezeket bonczkés alá, hanem az előbbiek elemzésére térünk át.

Ha visszagondolunk az őszzel elhangzott programmbeszédek sokaságára, rögtön nyilvánvalóvá lesz azon állításunk igazsága, hogy a kormánypártban nincs, a szavak után ítélve, nem lehet meg a teljes homogenitás. Egyik agrárius elvekre esküszik a másik az ipar és kereskedelem érdekei mellett tör lándzsát, a harmadik az eladósodott kisbirtokot akarja államilag tehermentesíteni; egyiknek eszménye a vámszövetség, másik csak feltételesen fogadja el, harmadiknak egyáltalán nem kell.

Három főcsoportot különböztethetünk meg a párt kebelében: a volt nemzeti párt megszaporodott tábort; az újonnan csoportosult agráriusokat és a régi »Tisza-klikk mohikánjait. Ezekhez járul a színtelenek csoportja, a mely tagjainak programmbeszédje abban kulminált, hogy magukat Széll Kálmán föltétlen híveinek vallották.

Ez az a név, mely azt a heterogén elemekből álló pártot összetartja. A kormány elnök simasága, udvariassága, szerencsés keze: ez mindössze az, mely a férfiak egy csoportját ellentétes elvekkel, ellentétes törekvésekkel egybefűzi, hogy vállalkozni mernek a parlamenti vezető párt szerepére. Megfelelő-e, elég-e, hogy a parlament vezető pártját, annak egyes

tagjait más kapcsok nem fűzik egybe, mint a pártvezér múltó személyisége? ez oly kérdés, melyre már a válasz is meg van adva.

Hogy lehet hát mégis, hogy a legutóbbi választásokból, melyekben tagadhatatlanul a szabad véleménynyilvánításnak eddig nálunk nem ismert mértéke érvényesülhetett, egy elvi egységet nélkülöző kormánypárt került ki?

Erre a kérdésre kívánunk kis politikai és történeti fejtegetésekkel válaszolni. Rámutatni, hogy a kiegyezés létesítése után, a független magyar állam kiépítésére irányult akció eredményességében való hit feladásával mint zsugorodik össze a kormánypárt elvi alapja, mint veszik el az ellenzéki kormányképességnek még a reménye is. A Tisza-rendszer mily hamis páni félelemmel tartózkodik a kiegyezési alap fejlesztésétől; hogy szűkkeblű és önös pártpolitikából mint használja fel kormányzati hatalmát minden észszerűség ellenére az ellenzék megtörésére; hogy ezen küzdelemben az ellenzék elbukik, de bukásában pozitív programjának elhanyagolásával maga is vétkes. Rámutatunk, hogy a kormányképes ellenzék nélkül sem teljes parlamentarizmus, sem igazi nemzeti politika nem lehetett. A rendszer oly mélyen belevésődött a nemzet lelkébe, hogy a reminiszczeneziák pszihikai hatása gátolta meg az utolsó szabadabb választás alkalmával is, hogy egy homogén, elvi alapon álló kormánypárt és egy természetes, kormányképes ellenzék alakulhasson. Végül számot fogunk vetni, hogy egyes újabb tünetek engedik-e reményleni, hogy hasonló auspíciumok mellett végre létre jöhet-e a pártok egyensúlya s meg fog-e alakulhatni a kormányképes ellenzék s melyek megalakulásának feltételei és feladatai?

A nagy ideálok, a nagy célok, az egész emberiség érdekeit felkaroló tervek, az egész emberiség boldogulásáért lobogó szenvedélyek európaszerte lehanyatlottak. A nagy szenvedélyek vulkánjából kihányt dicső eszméket a hanyatló gyáva kor nem fogja fel, nem érti meg, nem lelkesedik értük; a fenséges alkotásokat apránként elmorzsolja, felemészti a »politikai bölcsetség« lomha boa constrictorja ...

Valóban, nemzeti életünkben, állami, parlamenti és társadalmi funkcióink sorából hiányzik egy oly alapvető, nagyobb, mindenkit magával ragadó vezéreszme, mely a nemzet és haza, a társadalom és állam egyetemes érdekeit felöleli s önmagában elég súlylyal, elegendő vonzó és tömörítő erővel bír, hogy egy-

séges elvi alapon nyugvó, szilárd és harcra kész pártokat teremtsen zászlói alá.

Micsoda nagy, a nemzet életére döntő befolyást gyakorlandó, annak életét és boldogulását századokra meghatározó terveket hallottunk a politikai beszédek özönében? Mert az, hogy »reméljük«, hogy az osztrák örökös tartományokkal mégis csak megtudunk egyezni; az, hogy »reméljük«, hogy Németországgal mégis kereskedelmi szerződést köthetünk; az, hogy a községi jegyzők ezentúl kevesebb rubrikát fognak kitölteni, hogy a sanyargó helyzetben lévő tisztviselőknek lehetőleg egy tízóraira valóval többet adnak; az, hogy az új ágyúk mintáit még mindig nem találta ki az osztrák tábornokok bölcsesége; az, hogy minisztereink ismerik az ország szánandó állapotát s a kérdést »behatóan tanulmányozzák« is, nézetem szerint nem elég felemelő, nem elég messzeható program, hogy ez alapon egy elvhű parlamenti vezető-párt alakuljon, mely az ország sorsa intézésének felelősséget elsősorban veszi magára.

De ugyanez áll ám az ellenzéki pártok mindenikére is. Egyik sem tud oly magas czélt kitűzni, mely a személyes és a szűkkörű politikai ellentéteket annyira túlszárnyalná, hogy legalább is egy állandó koalíció jöhetne létre közöttük.

Sajnos, hogy így van. Mentségükre legyen mondva, hogy egy általános eszmei pangás közepette élünk.

Ez a pártprogramok mérlege. Mindkét félen erősen passzív. És ez kölcsönösen egyik oka annak is, hogy a vezető-párt nem egységes és hogy az ellenzéki pártok nem kormányképesek.

Ezen körülmény olyan államokban, melyekben erősen kifejtett parlamentáris érzék van, hol ennek következtében erősen fejlett pártélet is van, kevesebb súlylyal nehezedik az állam életére, mint egyebütt. Mert a hol a parlamenti váltó-gazdaság már kifejlődött, ott eszmeszegény korszakban is megmarad ezen rendszer szükségének érzete, megmarad az nemcsak a választóközönségnél és az ellenzéknél, de befészkei magát a vezető-párt tudatába is, úgy, hogy ilyen államokban a pártok rendes váltakozó uralma — a mi Aristoteles szerint a szabadságnak lényege — ha pillanatilag meg is akad, a tradíciók mihamarább felélesztik a kormányképes ellenzékét. Ott az unostalan emlegetett klasszikus példa: Anglia! De ott van Norvégia is. És ha kormányképes ellenzékéről beszélünk, nem szabad elhagyni a hivatkozást Franciaországra és Olaszországra sem.

Kétszeres súlylyal nehezedik azonban ez a körülmény hazánkra, hol kormányképes ellenzék — akár mint is szépítgetjük a dolgot — nincsen.

Álljunk csak meg egy kicsit ennél a pontnál.

Büszkén emlegetjük mindig ezeréves alkotmányos életünket. Csak az angol parlamentarizmus az, melylyel az összehasonlítást megtűrjük. Lelkesedéssel szemléljük képviselőtünk múltját, melyben egy politikai talentummal megáldott, nagyra hivatott nemzet szívedobbanását akarjuk megfigyelni. És ebben a fényes múltú, magasra emelt és nagyra tartott testületben az igazi parlamentarizmus egyik fő jellemzőjét képező váltógazdaság ne lett volna meg? Mily kirívó ellentét! — — De nem is így volt ez. Meg volt ez és éppen ez az, a mi a mi parlamentarizmusunk múltját igazán nagygyá és fényessé teszi.

A mint a nemzeti élet minden irányú fejlődésével egész korszakokat időnként mozgásba hozó jelszavak alatt erős pártok alakultak a nemzetben, úgy megszülettek ezek erős ellenzékei is, melyek támadtak, győztek, elfoglalták az uralmat, hogy aztán ismét újabb uralomnak adjanak tért. Így Gejza alatt még a konzervatív pogány-párt az erősebb, de már István alatt győz a reform. Majd ennek révén a cenzuralizáló-párt jut hatalomra, melyet az oligarchikus törekvések váltanak fel. Ez megerősödik a plutokráciában s ezt megdönti a köznemesség együttes ostroma, mely Werbőczinek nádorrá választásában üli diadalát. Csekélyek a történeti adatok — kivéve Mátyás idejét — melyek régebbi parlamenti életünkről regélnek, de az események egymásutánja igazolja, hogy élénk és erősen kifejtett pártéletnek *kellett* lennie, hogy a mindenkor ellenzék tudott céltudatosan szervezkedni és nemcsak kormányokat, de rendszereket is buktatni.

Ezen pezsgő parlamenti életet a Habsburgok trónrajutásával csökkenni látjuk. Az európai kultúra és a nemzeti lét fenntartásának kettős harczi elvonják a legnemesebb elméket a politikától, a mi a »cselszövő barát«-ra marad. De alig hogy a nemzet lélegzethez juthat a török iga lerázása után: újra régi élénkségében támad fel a parlamentarizmus és 1790-től 1848-ig éli virágkorát. S ekkor mindig úgy találjuk, hogy a parlamenti ellenzékek — minden vakmerő és vehemens idegen támadás daczára — magukat mindig kormányképeseknek tartották, akartak is kormányképesek lenni és volt utóbb erejük nemcsak egy erős kormányt, de egy meggyökeresedett rendszert is megtörni.

Ezt meg tudták tenni akkor, midőn a közértelmesség csekély, a nemzet nyelve, tudománya, művészete semmi; gazdasági fejlettsége megdöbbenően hátramaradott, az ipar, kereskedelem és hitel ismeretlen, a hadsereg idegen kezekben külföldön volt.

Meditáljunk csak kissé erről. Ha ez így volt, mint a hogy tényleg így is volt, úgy arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy a mai állapotok miatt részben az ellenzékben magában van a hiba.

De ha elismerjük is, hogy egyrészt és első sorban maga az ellenzék hibás, hogy szerepe és jelentősége összezsugorodott, akciója megbénult, másrészt azt is ki kell emelni, hogy soha illiberálisabb, türelmetlenebb és zsarnoki hatalmában telhetlenebb többség nem ült még a parlamentben, mint a Tisza-kormány monopol-többsége, a kormányhatalommal szabadalmazott egyedül üdvözítő numerikus többség; mely nem ismert magasabb kormányzati bölcsességet, mint az ellenzéknek mesterséges, kormányhatalmi eszközökkel való megtörését.

Ebbe az ellenzékölő hajszába a pártmonopóliumnak közismert és legutóbb a maguk szemérmertlenségében nyilvánvalóvá lett előnyeik kívül a 67-es alap egyedül üdvözítő voltában való hit és az annak megdőlésétől való gyávasággal határos félelem sodorta a kormányt. Ez a páni félelem nyilatkozik meg a »Lónyai-kormány örökös fennmaradása érdekében« hozandó választási törvényjavaslatban. A rendszer aztán kijegecesedik és megkövesedik a Tisza-éra alatt, melynek 15 éves pályafutásában egyetlen igaz jelszava, a mit tényleg megvalósított: a hazudott liberalizmus czégére alatt a pártegységnek külső, nem elvi alapon, mindenáron való fentartása volt. Kiirtani minden nyílt és titkos ellenzékét, kémlelni a gondolatot, vizsgálni a veséket, elnyomni minden szabadabb eszmét, megbénítani minden szabadabb törekvést, a nemzet nyakára ültetni a bíraskodó jogaiba visszahelyezett közigazgatás rettentő Árgusát, államrendőrséggel és zsandárszuronyokkal biztosítani a közrendet és a gyülekezési szabadságot, a főispánok személye alá rendelni az ezredéves államfentartó municípiumokat; a független megyék és társadalmi osztályok gazdasági elnyomásával megtörni őket, a fogyasztási adók esztelen emelésével nyomorba taszítani a népet, kinullázni választó jogaiból, átalakítani a nemzet alkotmányos életét a parlamenti nagybérlet rendszere alapján, húzni, nem, kiszipolyozni lassú alattomos módon az ellenzékéből még a kormányképességbe való hitet is s ezzel a

párt- és rendszer-monopóliumot politikailag és erkölcsileg szentesíteni: — ez volt azon honmentő akció, melylyel a liberalizmus nevében legázolták ezredéves nemzeti múltunk legszebb emlékeit és sokáig sivárrá teszik a jövődőt.

Igazolták ezt a politikát az események? — Nem! Indokolták a körülmények? — Nem! Mert mi volt a főindok, melylyel a hiszékeny világ szemébe port szórtak, a pártmonopólium-törekvések igazolására? — a kiegyezés. Így bevallva; titokban beismerve s várva érte az elismerést: a mindenáron való kiegyezés.

Melyik a kiegyezés azon része, mely újólagos tárgyalás alá kerül? A gazdasági. Ez a közjogi kérdésektől teljesen független. Ezeknek bármiként való elintézése nem érinti a 67-es alapvető közjogi törvényeket. A kiegyezés tehát 67 után és azóta lényegében sohasem volt más, mint gazdasági alku egy — ezt tegyük mindjárt hozzá — gazdaságilag hatalmasabb féllel. No már most kérдем, mi szolgálhatott volna erősebb támasztékul e kérdésben nemzeti érdekeink védelmére: az-e, hogy nincs ellenzék, mely minket megbuktathatna, az történik, a mit mi akarunk, nem kell félnünk semmitől; vagy az, ha a saját javát kereső féllel szemben hivatkozunk egy erős és kormányképes ellenzékre, mely megakadályozza az alkut, ha az a nemzet érdekeinek nem felel meg, vagy egyszerűen nem alkuszik és maga csinál üzletet? Azt hiszem, erre nem nehéz válaszolni.

Igazi nemzeti politikának az lett volna a sarktétele, hogy ha bármi oknál fogva az ellenzék annyira meggyengült volna, hogy ezt a támasztékot nem adhatta volna meg az országnak, ha bármi oknál fogva elvesztette volna vezető képességébe való hitét, úgy ismét megerősíteni őt, felkelteni hitét és ambícióját. Vagyis röviden: mi lett volna — s mi még ma is az első parlamenti és nemzeti feladat: a kormányképes ellenzéknek megteremtése.

Ez lett volna első és legfőbb kötelessége a társadalom minden rétegének, a nemzet minden tagjának, sőt — horresco referens, magának a kormánynak is. És ezzel az állítással épen nem vetjük el a súlykot. Két szempontból is indokolt lett volna a kormány ilyen értelmű cselekvése: parlamentárisból és diplomatikusból.

Parlamentárisból, mert a kormányok ugyan a mai alkotmányi rendszerek alapján pártkormányok első sorban, de a kormány maga, mint olyan, kell, hogy ne csak a többségnek, hanem

az egész parlamentnek, az egész nemzetnek legyen vezére. Ez és a pártok váltógazdasága a parlamentarizmus lényege. Ezt megköveteli az alkotmány szelleme. A kormány pedig az alkotmányosság és a parlamentarizmus egyik fő öre. Az igazán alkotmányos kormánynak a parlamentarizmus ezen lényegének épségben tartása, megőrzése fő kötelessége. Ez pedig involválja maga után, hogy ha az ellenzéki párt vagy pártok ereje elforgácsolódik, azt lábra állítani maga is segítsen. De ha a kormányt, csak mint pártvezért tekintjük, némi meggondolás után szintén arra az eredményre kell jutnunk, hogy a pártvezérnek is érdekében áll egy egészséges, erős ellenzéki párt megalakulása. És ez pszichológiai szempontból igen egyszerű. Egy számos tagból álló pártban mindig lehetnek, s kell is, hogy legyenek némi véleményeltérések a párt egyes tagjai közt. Ha ez nem volna, abból a pártból kihalna a politikai élet, minden gondolkodást elnyomna a pártfegyelem, az eszmecsere, a pártalakulások egyik alapeleme, lehetetlenné volna téve, a parlament holt gépezetté süllyedne, melybe bele teszik — mint az automatába a rézfillért — a javaslatot, s kijön a törvény. De viszont határának is kell lenni a vélemény nyilvánítás szabadságának. Ez éppen nem abszolutisztikus dolog. A pártba előre ismert program alapján lehet belépni. A ki belép, az ezen tényével eo ipso erkölcsileg elvállalja azt a politikát, melyet a párt kinyilatkoztatott. A pártvezér joggal számít a párt tagjaira, hogy azok támogatni fogják hirdetett politikáját. Ha erre nem számíthatna, bizonytalanná lenne helyzete, megbízhatatlanná minden cselekvése, ingadozóvá a nemzet élete, és folytonos rázkódásoknak kitéve. Csak-hogy az embereket jobban tartja össze a közös céloknál a közös veszedelem érzete, a közös ellenségtől való félelem. A világtörténet minden lapja erről tanúskodik. Ha a vezető pártnak biztos többsége tudatában hatalma megdönthetetlennek látszik, úgy nagyon hamar meg lesz a vélemények hova-tovább fokozatos divergenciája, minderre pártéletünk közelmúltja és jelene igazolást nyújt. Ha a pártvezér, a kormányelnök elég erős és képes »én«-jét az »egész vonalon« érvényesíteni, úgy bábokat ültet a képviselőházba, a mi nem más, mint leplezett abszolutizmus; vagy a pártegység biztosítása kedvéért kénytelen szíveségekkel magához láncolni a képviselőket s akkor a parlamenti élet frakcionális ochlokráziává süllyed.

Mindkét eset lényegében inparlamentáris, a pártra veszélyes, mert könnyen parlamenti forradalomra vezet.

Bármely szempontból vizsgáljuk is tehát a kérdést: ugyanazon eredményre jutunk.

És a diplomatikus szempont is ezt javallottá volna; abból, melyet már említettünk, hogy egy erős és kormányképes ellenzékre hivatkozva, sokkal jobban megerősítette volna a kormány saját pozícióját Ausztriával szemben, minden méltányossági és igazságossági érvnél hathatósabban esett volna az alkuvó fél mérlegébe azon döntő körülmény: ha nem adjátok meg követeléseinket, a ti általatok oktrojálni kívánt egyezséget az ellenzék nem fogadja el s ám lássátok, mire mentek velem, ha a mi helyünkre jön.

Hogy ez a taktika jobb, okosabb és hazafiasabb lett volna, mint a másik alkudozó — a zsaroló — fél fülehallatára világga kürtölni, hogy ne támadjátok ezt a kötést, úgyis hiába, a korona nem engedi a gazdasági különválást, úgysem vagytok kormányképesek, a mit mi teszünk, annak törvénynyé *kell* válnia — az nem szorul magyarázatra. Ezt a taktikát már a szatócs-politika is ismeri. Ilyen taktika mellett nincs más feltévesnek helye, mint a vezető-pártnak vagy nagyfokú rövidlátást, vagy a nemzet érdekeit elhanyagoló önzést a szemére vetni. Tessék választani!

Erre a pontra juttatta alkotmányos pártjaink életét a vezető-párt önző hatalmaskodása, másrészt az ellenzéki pártok azon hiánya, hogy pozitív programmal és a produktív munka eredményeivel nem tudtak a közvélemény előtt megjelenni.

Mert az ellenzéki pártok belementek a legnagyobb hibába, melyet valaha elkövethettek, midőn rég megállapított programjukat a változott idők viszonyaihoz nem alkalmazták; s mint-hogy a kormány az ezen program elérését célzó javaslatokat nem hozta eléjük, akkor a rideg negáczió álláspontjára helyezkedtek, elleneztek mindent a nélkül, hogy valaha más konkrét, pozitív és produktív javaslatokat tettek volna. És mikor egész Európa a gazdasági és társadalmi kérdések nagy problémáin dolgozott, ők megkötötték magukat és nem haladva az idővel és nem számolva tetteleg meglévő tényekkel, kis kaliberű gravaminális politikát űztek akkor is, mikor már a tudomány megállapodott az államra vonatkozó kutatások azon eredményében, hogy az állam erejét s ezzel függetlenségét a gazdasági hatalom képezi s ezen tanok, mint derengő eszmék, a nemzetnek hovatovább szélesebb körében kezdettek terjedni. Valóban ritkán tett párt annyit céljainak meg *nem* valószínűsítésére, mint a mi függetlenségi pártunk.

A negácziós politikával az ellenzék meg akarta kötni a haladó idő kerekét és magát tétlenségre kárhóztatta. Szinte tetszelgett magának a »vis inertiae« gondolatával. Ez kényelmes volt és a hamisan értelmezett tradíciók mázával bevonva, bizonyos becsülendő antik karaktert is nyert. Pedig más volt a vis inertiae. Akkor a municzípium küzdött egy idegen kormányval; itt az alkotmányos pártoknak kellett volna küzdeni a nemzeti állam kiépítéséért. Az formális védekezés volt, itt vállvetett munkának kellett volna lennie. A vis inertiae korszak megyei nemessége a jót elfogadta, de a rosszat nem hajtotta végre; ellenzékünk a jót sem akarta elfogadni, de megyebeli pártja a rosszat végrehajtotta.

Egyben mégis hasonlatosak: az sem tudott konkrét, pozitív eredményeket elérni; az alkotó erő abból is hibázott, abban sem voltak meg a kormányképeség életelvei, míg hazánk legnagyobb szellemóriása ki nem ragadta nemzetét ezen dermesztő rendszer bilincseiből, míg az alvó nemzetet felébresztve a negáczió politikájából, azt nem vitte a termékeny alkotások terére, míg meg nem indította tevékeny munkásságát a parlament útján, ha lehetett, nélküle, sőt ellenére, ha nem hajolt meg szelleme előtt; alapítva akadémiát a tudomány és kultúra fejlesztésére; lóversenyt, kaszinót a társadalmi érintkezés élénkítésére; szabályozva a folyókat és hajózást teremtve a gazdasági élet fellendítésére, megteremtve a lánczhidat s ezzel becsempészve a közteherviselés alapvető elvét a korhadtt felfogású parlamentbe s ezzel kezébe ragadva a nemzet vezérletét.

Ez az, a mire a vis inertiae, sem a negácziós politika nem képes.

De a mi fő, ez kényelmes volt. Kényelmes volt mondani, hogy a kormánypárt úgy is leszavaz, ne indítsunk nagy akciózt, ne hirdessünk semmi pozitívumot, ne hintsük el eszméinket a társadalomban, ne indítsunk társadalmi mozgalmat az ily úton kivihető munka végrehajtására, hanem legyünk néma tiltakozás az »átkos kormány« ellen. Természetes, hogy ha így az ellenzék megkötötte magát, ezt nyomon követte saját akcióképességébe vetett hitének romlása s ezzel a közvélemény bizalmának benne szintén meg kellett csökkennie. Az ellenzéknek programja adja meg a kormányképeség erejét; nálunk az ellenzék lemondott a pozitív alkotások követeléséről s ezzel megszűnt lenni kormányképes ellenzék.

Két oldalról, két szempontból vizsgáltuk a parlamenti

párttényezők mai abnormis alakulását: egyrészt a kormány-párt, másrészt az ellenzék szempontjából.

Nehéz az államélet jelenségeivel azoknak bármily vizsgálatánál pozitív tényekre, konkrét adatokra hivatkozni, mert hiszen ez a tér az, hol már csak a szellemi és erkölcsi erők, az ethikus és psychikus tényezők szerepelnek.

Ezen psychikus tényezők nem mérhetők, de hatásaikban és eredményeikben megfigyelhetők. S úgy véljük, hogy analízisünk helyességét a parlament jelenlegi képe is megerősítik.

Csakis ezen parlamenti pártfejlődés nyomán keletkezett ethika-psychikus reminiszcenciáknak lehet tulajdonítani, hogy az új parlament képe — már a mi a pártviszonyokat, a parlamenti erők egyensúlyát illeti — külsőleg alig változott, noha a vélemények nagy tarkaságával találkozunk.

Csakis ennek zsibbasztó hatása okozta, hogy az ellenzék nem tudott nyíltan kormányképes, pozitív alkotó programmal fellépni, nem tudott a szokássá vált, idejét multa gravaminalis politikával szakítani, s csak egyes töredékes kísérleteket látunk e téren. És ugyancsak ez a fásult megszokottság, ez az erkölcsi zsibbadtság okozta, hogy sokan, kik annak idején önálló és eddig egy programba sem foglalt nézetekkel szállottak a küzdő térre, nem mertek — némelyek gazdag parlamenti tapasztalatokkal elismert tekintélylyel sem — az önálló pártalakítás eszméjével fellépni, s az elhangzott nyílt és férfias szó, Beöthy Ákosé, Kassán, s utóbb a t. Házban, viszhangtalanul enyészett el a választások zürzavarában; a szerte ágazó vélemények pedig meghúzódnak a jog, törvény és igazság nagyméltóságú apostolának mindent betakaró szárnyai alatt, hol az ı egyéni nézetek érvényesülése» címén a (politikailag) legheterogénebb társaság vonulhat meg.

Ez a helyzet ma.

Az erők teljes elzüllesztésének, szétmállásának a processzusa-e ez, vagy egy vegyibomlás, melyből új, egészségesebb fejlődés indul ki? — ennek el kell dölnie. E fejlődés pedig nem lehet más, mint egy kormányképes ellenzék alakulása. A dolog azon fordul meg, hogy az az új gárda, mely a választások alatt mert új jelszavakat és elveket hangoztatni, képes lesz-e ezekből oly egészet alkotni, mely egy kormányképes ellenzék alapításának bázisául szolgálhat, s lesznek-e ebben oly nagy, de a megvalósíthatás reményével kecsegtető czélok kitűzve, mely elérésére való törekvés, a megvalósításukat czélzó vágy erősebb

lesz a megszokottság nyűgző kötelékeinél, a megszokás jóleső kényelmetességénél. Lesz-e egy a kezdeményezés merészségével bíró s ez által magának tekintélyt parancsoló férfiú, ki nemcsak az önként gyülekezőkre várakozik, de a czélok és felelőség tudatával újabb alakulásokat kivan előidézni.

A kinek az előítéletek hatalmával szemben legyen merészsége megbolygatni az egész korrupstársadalmi rendszert, a protekcionizmusra alapított állami kolosszust, gyökerében felforgatni még az abszolútizmus által, az államfentartó elemek megbuktatására kieszelt adórendszert; jogainkat a politikai csódban sínylődő Ausztriától nem perczentes arányban kikönyörögni, de a monarchiában elfoglalt pozíciónk és politikai állásunk követelményeinek megfelelőleg; nemzeti érdekeink érvényesítésére a külfölddel szemben azzal az erélyességgel fellépni, melylyel sokkal szánandóbb állapotaink közepette Andrassy külügyminiszter fel mert lépni.

Önbizalom nélkül nincs eredmény. A mely nemzet nem hisz jövőjében, nem érdemli meg a jövőt. A melyik nem bízik munkájában, annak munkája eredményes nem lesz. Első feltétel, hogy higgyünk és fanatikus hévvel bízzunk, hogy mindez nem álomkép, hanem kitartó munka áldásos gyümölcse. Ezen az alapon megalakulhat a kormányképes ellenzék. És ezzel megkezdődhetik parlamentarizmusunk újjászületése. Csak »Merjete nagyok lenni!« (Széchenyi).

Dr. Szemenyei Kornél.